

Hüseyin Rauf (Orbay) (1880-1964)

Hüseyin Rauf Orbay, 1880 yılında İstanbul Cibali'de doğdu. Babası, Âyân Azası, Bahriye Şûrası Başkanı, Birinci Ferik (Oramiral) Mehmet Muzaffer Paşa, annesi Girit evlad-ı fâtihanı Koca Memi sülâlesinden Emin Efendi'nin kızı Hayriye Rüveyde Hanımdır. Rauf Bey, ilkokulu İstanbul Cibali'de, ortaokulu babasının komodor görevi ile tayin edildiği Trablusgarp'ta Trablus Askerî Rüştiyesi'nde, liseyi Heybeliada Bahriye İdadisi'nde okudu. 29 Mart 1899 tarihinde Deniz Harp Okulu'ndan *güverte mühendisi* (teğmen) rütbesiyle mezun oldu. Stajını *Heybetnümâ Okul Gemisi*'nde yaptıktan sonra *Selimiye Firkateyni*'ne tayin edilerek Deniz Kuvvetleri'ne katıldı. Deniz Kuvvetleri'nde ilk görevi *Garp Vapur* seyir subayı yardımcılığıdır. *Mahmudiye Zırhlısı*'nda görevli iken 9 Nisan 1901'de üsteğmenliğe yükseldi. *Hamidiye Torpidosu* ve *Fethiye Gemisi* ikinci komutanlığı görevlerinde bulundu. 23 Nisan 1904'te yüzbaşı rütbesine yükseldi. 24 Ağustos 1904 tarihinde de "*Mesudiye Zırhlısı*"na atandı. Rauf Bey, İngilizcesinin iyi olması ve bulunduğu görevlerde başarılarıyla dikkati çekmesi sebebiyle, bu sırada Amerika Birleşik Devletleri'nin *Kramp* tezgahlarında inşâ edilen "*Abdülmecid Kruvazörü*"nü Amerikalı gemici Bucknam Bey ile İstanbul'a getirmişti. Başarılı bir denizci olan Bucknam Bey'i II. Abdülhamid "paşalık" rütbesi vererek Osmanlı hizmetine aldı. Rauf Bey de Bucknam Paşa'nın tercüman ve yardımcısı olarak görevlendirildi. Rauf Bey, iki yıl süren bu görevi boyunca Bucknam Paşa ile yakın dostluk kurdu ve onunla birlikte bazı görevlerde bulundu. Nitekim Bucknam Paşa ile 1905'te taşıt gemileri satın almak, gemi inşâ tezgâhlarını ve deniz altı gemilerini incelemek için önce İngiltere'ye, daha sonra da Amerika'ya gönderildi. Dönüşünde, Yemen Harekâtı sırasında Kızıldeniz'de faaliyette bulunan Osmanlı donanmasında görevlendirilerek, Ahmed İzzet Paşa'nın maiyetinde çalıştı. 28 Ekim 1906'da *Âsâr-ı Tevfik Zırhlısı*'nda görevlendirilerek, Almanya'nın Kiel tersanesinde onarıp yenileştirilen bu gemiyi yurda getirecek subaylarla Almanya'ya gönderildi. Bu geziler süresince Rauf Bey gemicilik bilgi ve tecrübelerini daha da ilerletti. 8 Ocak 1907'de *önyüzbaşılığa* terfi etti. 1 Mart 1908'de *Peyk-i Şevket Torpido Kruvazörü* komutanlığına atanarak, Sisam Ayaklanmasını bastırmaya memur floda yer aldı. 31 Mart ayaklanması (13 Nisan 1909) sebebiyle İstanbul'a gelen Hareket Ordusu'nun faaliyetlerine katıldı. Bu harekât sırasında Rauf Bey'i Mustafa Kemal Paşa ile Cemal Paşa; İsmet İnönü ile de Kazım Karabekir Paşa tanıştırmıştı. 5 Mayıs 1909'da *Hamidiye Kruvazörü* komutanlığına atandı. Hamidiye ile Arnavutluk ayaklanmasının bastırılmasında rol oynadı. 7 Ağustos 1909'da *kıdemli yüzbaşı* oldu. Aynı yıl *Tuna Milletlerarası Su Yolu Komisyonu*'nda Osmanlı temsilcisi olarak görev yaptı. 7 Mayıs 1910'da tahta çıkan İngiltere Kralı Beşinci George'un taç giyme törenine katıldı. Bu münasebetle yapılan deniz resmî geçidinde Türk donanmasını temsil etti. 1911 Osmanlı - İtalya Savaşı'nda Trablusgarp'a ikmal sevkياتında görev aldı. Balkan Savaşları sırasında *Hamidiye Kruvazörü* ile Karadeniz ve Akdeniz'de yaptığı akınlarıyla tanınmıştır. Hamidiye Akını olarak anılacak olan bu akında Aralık 1912- Eylül 1913 tarihleri arasında Varna, Draç, Şinkin baskınlarıyla, Balkan bozgunundan doğan moral çöküntüsünü telâfi etmeye çalışmıştır. Bu başarılarından dolayı Türk kamuoyunda "*Hamidiye Kahramanı*" olarak adlandırılmıştır. "*Şüphe yok ki ben, Koca Barbaros'un bir dümen neferi dahî olamam*" diyen Rauf Bey, "20. yüzyılın son büyük akıncılık harekâtını" gerçekleştirmiştir. Bu olaydan sonra devlet "*Hamidiye Kruvazörü Hümâyunu*" adını taşıyan bir madalya ihdas etmiştir. Rauf Bey, Hamidiye akını dönüşü 31 Ağustos 1913'te *korvet kaptanlığına* (binbaşı) terfi ettirildi. 6 Ocak 1914'de İngiltere'de inşâ halinde bulunan *Sultan Osman Zırhlısı* komutanlığına tayin edildi. Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması sebebiyle İngiltere, Osmanlı Devleti savaşa henüz katılmadığı halde bu gemiye el koyup teslim etmemiştir. Rauf Bey İstanbul'a geldiğinde Birinci Dünya Savaşı'nın öncesinde kısmî seferberlik ilan edilmiş, ülkede bir savaş havası esmekteydi. Enver Paşa'yı Harbiye Nezareti'ndeki makâmında ziyaret eden Rauf Bey, Osmanlı Devleti'nin Afganistan temsilcisi olarak görevlendirildiğini öğrendi. İstanbul'dan askeri bir heyetle birlikte Halep'e giden Rauf Bey, İran'ın kuzeyi Rusların, güneyi İngilizlerin

işgalinde olması münasebetiyle Afganistan'a geçmenin imkânsız olması sebebiyle İran Cephesi'nde görevlendirildi. 4 Ekim 1915'te Kerkük'te olduğundan *firkateyn kaptanlığına* (yarbay) terfi etti. Buradan Bahriye Erkân-ı Harbiye Reisliğine tâyin edilerek merkeze alındı. 1917 yılı içinde, Bahriye Nâzırı Cemal Paşa ve Müsteşar Vâsıf Bey ile birlikte, Alman İmparatoru Wilhelm'i ziyaret amacıyla Almanya'ya gitti. Dönüşte, 28 Eylül 1917'de *kalyon kaptanlığına* (albaylığa) yükseldi. Savaş boyunca Deniz Kurmay Başkanı sıfatıyla bu görevde kaldı. 1917 Rus Devrimi'nden sonra Kopenhag'da yapılan toplantıya Türk Heyeti Başkanı olarak katıldı. Daha sonra da, Brest Litovsk Barış Konferansı'nda Deniz Kuvvetleri delegesi olarak Osmanlı'yı temsil etti. Savaşın sonunda, Talat Paşa kabinesinin istifa etmesiyle, yeni kurulan Ahmet İzzet Paşa kabinesinde Bahriye Nâzirliğine getirildi (14 Ekim 1918). Osmanlı murahhas heyeti başkanı olarak 30 Ekim 1918'de, daha sonraki hayatında eleştirilere sebep olan, Mondros Mütarekesi'ni imzaladı. 2 Kasım 1918 tarihli İstanbul gazetelerinde çıkan demecine göre "*devletimizin bağımsızlığı, milletimizin gururu tamamıyla kurtarılmıştır. Sizi temin ederim ki, İstanbul'umuza tek bir düşman askeri çıkmayacaktır*". Ancak kendisine verilen sözlerin aksine, müttefik kuvvetlerin Osmanlı topraklarını işgallere başlaması üzerine Rauf Bey, mütarekeden 13 gün sonra, askerî ve siyasî tüm görevlerinden istifa ederek (11 Kasım 1918) Mustafa Kemal Paşa ve Fethi Bey (Okyar) ile temasa geçti. 24 Mayıs 1919 tarihinde de maiyetiyle birlikte Bandırma üzerinden Anadolu'ya geçti. Buradan hareketle Balıkesir, Salihli, Ödemiş, Aydın, Nazilli, Afyon yolundan, Ege bölgesindeki durumu gözden geçirdikten sonra, 8 Haziran 1919'da Ankara'ya geldi. Ankara'da 20. Kolordu Komutanı Ali Fuad Paşa ile buluşup Mustafa Kemal Paşa'ya iltihâk etmek üzere Amasya'ya gittiler. 21-22 Haziran 1919'da Mustafa Kemal Paşa ile "*Milletin bağımsızlığını, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır*" fikrî temelli Amasya Genelgesi'ni imzaladılar. Erzurum'da 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa, Konya'da 2. Ordu Komutanı Mersinli Cemal Paşa, Sivas'ta 3. Kolordu Komutanı Albay Refet Bey (Bele) ile de fikir birliğine vardılar. Bu üçlü gruba Refet Bey de katıldıktan sonra Sivas'a gittiler. Refet Bey, Sivas Kongresi'nin hazırlıklarını yapmak için burada kalırken, Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Bey Erzurum'a giderek, *Vilâyât-ı Şarkıye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Kongresi* (Erzurum Kongresi)'ne katıldılar. Kongrede "*Vatanın bütünlüğü, Milletin istiklâli*" temel prensip kabul edilirken, Mustafa Kemal Paşa *Heyet-i Temsiliye* başkanlığına, Rauf Bey de başkan vekilliğine getirildi. Buradan Heyet-i Temsiliye üyeleri ile birlikte millî kongreye katılmak üzere Sivas'a gitti. Erzurum Kongresi sonrası gittikçe artan "Amerikan Mandası" taraftarlığı, Halide Edib'in, Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği bir tür "Amerikan Mandası" taraftarlığı içerikli 10 Ağustos 1919 tarihli mektubu, Sivas Kongresine katılan delegelerden Bekir Sami, Kara Vasıf ve İsmail Hami beyler ile birlikte Rauf Bey'i de etkilemişti. Bunlar, Bekir Sami Bey'in kaldığı evde yaptıkları gizli toplantıda, Mustafa Kemal Paşa'nın kongre başkanlığını önleme kararı aldılar. Ancak 4 Eylül 1919'da Mustafa Kemal Paşa'nın açık konuşmasıyla çalışmaya başlayan Sivas Kongresi'nde de yine Mustafa Kemal Paşa kongre başkanlığına, Rauf Bey başkan yardımcılığına getirildi. Rauf Bey, aynı zamanda Sivas Milletvekili oldu. Daha sonra Kâzım Karabekir Paşa'nın teklifiyle, Meclis-i Mebusan toplantısına, Sivas Kongresine temsilen katılacak delege seçildi. Hüsrev Gerede ile birlikte Ankara üzerinden İstanbul'a gitti. İstanbul'da toplanan Meclis-i Mebusan'da, Hüseyin Rauf Bey'in başkanlığında "*Felâh-ı Vatan*" grubu kuruldu. Meclis-i Mebusan, 28 Ocak 1920'de gizli ve özel bir celsede Misâk-ı Milli'yi kabul etti, 17 Şubat 1920'de bunu açık bir celsede de onayladı. Bunun üzerine İngilizlerin Meclis-i Mebusan'ı basacağı ve mebusları tevkif edeceği anlaşılınca, Mustafa Kemal Paşa Rauf Bey'i, bir telgraf göndererek Ankara'ya çağırdı. Ancak Rauf Bey anılarında, Mustafa Kemal Paşa'ya "*Evvelce kararlaştırdığımız gibi, namus borcumuzu yapacağız. Meclisi bastırmak için orada kalacağız. Aksi takdirde bize güvenerek burada kalanlar, kendilerine haber verilmeden aralarından ayrılışımıza muğber olurlar da içtimaa devam ederlerse, o zaman meclisin Ankara'da toplanması meselesi ciddî şekilde tehlikeye girer*" şeklinde bir cevap gönderdiğini ifade etmiş ve meclisteki faaliyetlerini sürdürmüştür. İngilizler, 16 Mart 1920'de Meclis-i Mebusan'ı basarak, Rauf Bey'i de tevkif edip, 145 devlet

adamı ile birlikte Malta'ya sürdü. Rauf Bey'in Malta'daki sürgün hayatı yirmi ay devam etmiştir. Sakarya Savaşı'nda kazanılan başarıdan sonra 23 Ekim 1921 tarihinde İstanbul'da, Ankara Hükümeti temsilcisi Hamit Bey ile İngiltere temsilcisi Sir H. Rumbold arasında imzalanan anlaşmaya göre, Malta'da 2776 sicil numarası ile tutuklu bulunan Rauf Bey, İnebolu'da, daha önce 22 kişilik ekibiyle esir edilen ve Erzurum'da tutulan Yarbay Rawlinson'la mübâdele edildi. Buradan 13 Kasım 1921'de Ankara'ya gelen Rauf Bey, Sivas milletvekili sıfatı ile Büyük Millet Meclisi'ne katıldı. Ankara'ya gelişinin ilk günlerinde rahatsızlanan Rauf Orbay, bir süre dinlendikten sonra, 17 Kasım 1921'de Nâfia (Bayındırlık) Vekâletine seçildi ve bu görevi 14 Ocak 1922 tarihine kadar sürmüştür. Atatürk'e göre, bu dönemde Rauf Bey, Müdafaa-i Hukuk Grubu içinde kalarak İkinci Grup (Muhalefet) ile birlikte hareket etmiştir. Rauf Bey'in Millet Meclisi'ndeki ağırlığını fark eden Ali Fethi Bey (Okyar), Mustafa Kemal Paşa'ya; *"Fevzi Paşa İcrâ Vekilleri Heyeti'nden çekilsin, Rauf Bey Başvekil olsun. Basiret ve kıymet sahibi olduğu nispette Meclis'in muhabbet ve itimâdına sahiptir. Sen o zaman çok rahat çalışır, sadece askerî işlerinle meşgul olursun ..."* telkininde bulundu. Mustafa Kemal Paşa bu fikri benimseyerek uygulamaya koydu. Kabul edilen yeni seçim kanununa göre, İcra Vekilleri Heyeti Reisi Fevzi Paşa istifa etti. 8 Temmuz 1922 tarih ve 244 sayılı *"İcra Vekillerinin Sûreti İntihâbına Dâir Kanun"*un kabulünden sonra seçimler yenilendi. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 11 Temmuz 1922 günü yapılan ilk toplantısında, Rauf Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın teklifi ile hükümeti kurma görevini üzerine aldı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 12 Temmuz 1922 günü yapılan oturumunda, 204 milletvekilinden 197'sinin oyunu alarak İcrâ Vekilleri Başkanlığına seçildi. Rauf Bey, İcra Vekilleri Başkanlığı görevini 4 Ağustos 1923 tarihine kadar sürdürdü. Ali Fethi Bey'in öngördüğü gibi, Rauf Bey İcra Vekilleri Heyeti Reisliğine seçildikten dört gün sonra, Büyük Millet Meclisi'nde Misak-ı Millî esasları hiç dokunulmadan aynen kabul edildi. Mustafa Kemal Paşa'nın Başkomutanlık yetkisi de kat'î zafere kadar uzatıldı. Büyük Zafer'den sonra Rauf Bey saltanat yanlısı olsa da, *"Teşkilât-ı Esasiye Kanunu ile Türkiye halkı, hukuk-ı hâkimiyet ve hükümrânîsini, hakiki mümessili olan Büyük Millet Meclisi ..."* temsil eder, hükmüyle 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılmasına razı oldu. Sultan Vahdeddin'in 17 Kasım 1922 tarihinde ülkeyi terk edişiyile, *"Hilâfetin Hânedân-ı Âli Osman'a ait olduğu"* hükmüyle de, Veliaht Abdülmecid Efendi halîfe seçildi. Rauf Bey, Lozan Konferansı'nda Türkiye'yi temsil edecek heyetin başı olmak istedi. Ancak Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey ile konuştuktan sonra, tercihini İsmet Paşa'dan yana kullandı. İsmet Paşa, Lozan Heyeti Başkanlığı'na getirildi. İsmet Paşa'nın yokluğunda Dışişleri ve Milli Savunma bakanlıklarını da vekâlet eden İcra Vekilleri Reisi Rauf Bey ile İsmet Paşa'nın arası, konferans sürecinde Savaş tazminatı, İngilizlerin Birinci Dünya Savaşı öncesinde gasp ettikleri gemiler, Patrikhâne ve Ege adaları meseleleri gibi bazı konularda farklı düşünceleri sebebiyle açıldığından, müzakerenin sonunda Rauf Bey, İsmet Paşa'ya muahedeyi imzalama yetkisini vermedi. Bu yetkiyi İsmet Paşa'ya Büyük Millet Meclisi Reisi sıfatıyla Mustafa Kemal Paşa vermiştir. Başvekilin aynı gün Lozan'a bir kutlama mesajı da göndermemesi ilişkileri koparmıştır. Rauf Bey, İsmet Paşa'nın Ankara'ya dönüşünde onunla karşılaşmamak için yurt gezisine çıkmak istemiş, Mustafa Kemal Paşa, başvekillik görevinden istifa etmesi şartıyla bu izni vermiştir. Rauf Bey de 13 Ağustos 1923 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti Reisliğinden istifa etti. Rauf Bey, başvekillik görevinden istifa ettikten sonra, Ankara'dan ayrılarak önce seçim bölgesi Sivas'a, oradan da annesini görmek için İzmir'e gitti. Buradan da İstanbul'a geçti. İkinci dönemde İstanbul Milletvekilliğine seçildi. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilânından sonra, İstanbul'da yayınlanan *Tevhid-i Efkâr ve Vatan* gazetelerine verdiği bir mülâkatta; *"Cumhuriyetin ilânında isticâl edilmiştir. Bu isticâle sebebiyet verenler gayrimesul zevâttir..."* şeklindeki ifadeleriyle, Cumhuriyeti'n ilânında acele edildiğini açıklaması, Cumhuriyeti kuranları da gayrimesul kişiler olarak nitelemesi, onun ağır eleştirilere maruz kalmasına sebep olmuştur. Bundan sonra Rauf Bey, bir yıl daha Halk Fırkası'na bağlı kaldıysa da, bağımsız bir politika takip etmeye başlamıştır. Nihayet Rauf Bey, Halk Fırkası'ndan ayrılarak, diğer muhalif 30 civarındaki mebus ile birlikte 17 Kasım 1924 tarihinde, Kâzım Karabekir

Paşa'nın Genel Başkanlığı, Dr. Adnan Adıvar ile kendisinin İkinci Başkanlığında *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*'ni kurmuşlardır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşu ile muhalefetin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ilk yer alışının hemen ertesi günü, İsmet Paşa kabinesi istifa etti. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, yeni kabineyi kurma görevini Ali Fethi Bey'e verdi. 24 Kasım 1924'te Musul Meselesi Türkiye'de umûmi bir heyecan yaratırken, birdenbire Şeyh Said İsyanı patlak verdi. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, işte bu siyasî iklimde doğmuş ve yaşaması gerekmiştir. Şeyh Sait İsyanı, Şark İstiklal Mahkemesinin geniş yetkilerle kurulmasına ve Takrir-i Sükun Kanunu'nun çıkarılmasına sebep olmuştur. Şark İstiklâl Mahkemesi, önce Terakkiperver Cumhuriyet Fırka mensuplarının "irticai faaliyetler" ile ilişkili olduğu konusunda hükümeti ikaz etmiş, arkasından Diyarbakır İstiklal Mahkemesi kendi yetki alanında bulunan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası şubelerinin kapatılmasına karar vermiştir. Hükümet de Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı, Takrir-i Sükun Kanunu'na dayanarak, 3 Haziran 1925 tarihinde, "fırka irticayı körüklediği" gerekçesiyle bütün memlekette kapatmıştır. Bundan sonra Rauf Bey de, diğer muhalif vekiller ile birlikte bağımsız kalmıştır. Rauf Bey bağımsız kalınca bir süreden beri muzdarip olduğu *tropikal malarya* hastalığından tedavi olmak için, Meclis Başkanlığı'ndan 2 Mayıs 1926'da 45 gün izin alarak, Bad-Gaschtein kaplıcalarının bulunduğu Avusturya'ya geçti. Tedavisi bittikten sonra o sırada İngiltere'de bulunan Doktor Adnan Bey (Adıvar) ile eşi Halide Edip Hanım'ı ziyaret etmek için Londra'ya gitti. Rauf Bey Londra'da iken, Mustafa Kemal Paşa'ya yönelik olarak, "İzmir Suikastı" tertibatı ortaya çıkartıldı. Ali Çetinkaya'nın başkanlık ettiği, İzmir İstiklâl Mahkemesi, Rauf Bey'i suikast girişimiyle ilgili bulup, onu gıyâben muhâkeme ederek, 26 Ağustos 1926 tarih ve 111/69 sayılı kararıyla on yıl kalebentliğe, medeni haklardan mahrum edilmesine ve mallarının haczine hüküm verdi. Bu karar, Rauf Bey'e Londra Büyük Elçiliği vasıtasıyla tebliğ edildi. Mahkeme kararı, 3 Kasım 1926 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde okunarak, Rauf Bey'in milletvekilliği sona erdirildi. Rauf Bey, İzmir Sûikastı'nda kendisine isnat edilen suçları ve kararı hiçbir zaman kabul etmedi, ancak kararın temyiz kabiliyeti de olmadığından yurda dönemedi. Yurt dışında kaldığı yaklaşık on yıllık süreyi, İngiltere, Hindistan, Çin ve Mısır'da geçirdi. "Cumhuriyetin 10. Yıldönümü" münâsebetiyle kabul edilip, yayınlanan 26 Ekim 1933 tarih ve 2330 sayılı kanunun 8. maddesiyle affa uğradıysa da, vatana dönmesi için ısrar eden dost ve yakınlarına memlekete dönmenin sûikast cürümüne iştirâki kabul demek olacağını, hiç bir zaman bunu kabul etmediği için dönmeyeceğini bildirdi. Fakat o sırada ailenin büyüğü olan Aziz Bey'in ölümü üzerine, kız kardeşi Mısır'a Rauf Bey'in yanına giderek onu vatana dönmeğe ikna etti. Hükmün 26 Ekim 1933 tarihli af kanunu ile ortadan kalkmasından sonra 5 Temmuz 1935'te Türkiye'ye döndü. 3 Aralık 1935 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile emekli aylığına bağlandı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin VI. döneminde açık bulunan Kastamonu mebusluğu için, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkan Vekili, Başvekil Dr. Refik Saydam tarafından 22 Ekim 1939 tarihinde yayımlanan: "*Kastamonu Mebusu Hüsnü Açıksöz'ün ölümü dolayısıyla boşalan Kastamonu Mebusluğuna eski İstanbul Mebusu ve eski Başvekil Rauf Orbay'ın Genel Başkanlık Divanınca namzetliği kararlaştırılmıştır. Rauf Orbay hakkında evvelce İzmir İstiklâl Mahkemesi tarafından verilmiş olan mahkûmiyet kararının ref'i için vâki müracaatı üzerine yapılmış olan hukukî tetkikte araya girmiş olan Umumî Af Kanunları, isnat olunan filili bertaraf ettiği gibi, muhâkemenin iadesini de gayrı mümkün kılmış ve esasen muhakeme iade edilebilseydi beraatının muhakkak olacağı kanaatine varılmış olduğu görülmüştür. Sayın ikinci müntehiblere bildirir ve ilân ederim*" şeklindeki bir beyanname ile Cumhuriyet Halk Partisi'nden aday gösterilerek mebus seçilmiştir. Ancak Rauf Bey, Cumhuriyet Halk Partisi'ne katılmayacaktır. Daha sonra Rauf Bey, İkinci Dünya Savaşı devam ederken, 17 Şubat 1942'de, hükümetin isteğiyle, mebusluktan çekilerek Londra Büyükelçiliğine atanmıştır. Bu görevi 9 Mart 1944 tarihine kadar sürdürmüştür. Hatıralarına göre, Londra dönüşü, Cumhurbaşkanı İnönü'nün Kahire'de İngiliz Başbakanı Churchill ile görüşmesinin ardından, Ankara'da İnönü'nün başkanlığında yapılan ve Başvekil Şükrü Saraçoğlu, Genelkurmay Başkanı Mareşal

Fevzi Çakmak, İkinci Başkanı Orgeneral Kâzım Orbay, Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu ve Londra Büyükelçisi olarak kendisinin davet edildiğini toplantıda, İsmet Paşa'nın "*İngilizler harbe girmemizi istiyorlar ve ısrar ediyorlar. Ne yapacağız?*" şeklindeki sorusuna, "*Müttefikimiz olmakla beraber, İngilizlerin bugün bizden harbe girmemizi istemeğe hakları olmadığını çünkü geçen sene Churchill ile Adana'da yapılan mülâkatta, onun İsmet Paşa'ya ettiği vaadi tutmamış olduğunu hatırlatarak: Bir sene içinde bize beşyüz Sherman tankı, beşyüz son sistem Speed Firee hücum uçağı ve külliyetli miktarda top, tüfek, cephane ve saire verecek değil mi idi?*" ... "*Bugün bu vaziyet hasıl olmamıştır. Böyle olunca, şimdi ne hakla bizden harbe girmemizi istiyorlar?... Ne kadar ısrar ederlerse etsinler vereceğimiz cevap; arz ettiğim sebeplere istinaden harbe girmemizi istemeğe hakları olmadığı kendilerine hatırlatmaktan ibaret olmalıdır*" şeklindeki cevabının Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı politikasını şekillendirdiğini belirtmektedir. Rauf Bey, birikimlerini, Başvekil Saraçoğlu'nun daveti üzerine bir kere de, İrcâ Vekilleri Heyetine aktarmış, Londra Büyük Elçiliği'nden sonra, kendisine Washington Büyükelçiliği teklif edildiyse de, devlette resmî başka bir görev kabul etmemiştir. Bundan sonraki hayatını, üniversitelerde ders ve konferanslar vererek, seyâhatlere çıkarak, siyasetten uzak bir şekilde geçirmiştir. Nihâyet İstanbul Cihangir'deki evinde 16 Temmuz 1964 Perşembe günü saat 13.20'de geçirdiği bir kalp krizi sonucu vefat etmiştir. Hiç evlenmemiş olan Hüseyin Rauf Orbay'ın ağabeyi Hasan Murat'tan başka, Safiye, Hamide ve İffet adlarında üç kız kardeşi vardı. Cenazesi, 18 Temmuz 1964 günü Teşvikiye Câmii'nde öğlen namazını müteâkip kaldırılmış ve askerî törenle Harbiye'ye kadar götürülmüş, buradaki törenden sonra vasiyeti gereği, Kadıköy Sahrâ-yı Cedit'teki aile mezarlığına, babasının yanına defnedilmiştir. Rauf Orbay, asker olarak 1911-1912 Trablusgarp Savaşı, 1912-1913 Balkan Savaşları ve 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı'nın çeşitli cephelerinde mücadele etmiştir. Bu savaşlar ve diğer askerlik hizmetlerinde gösterdiği üstün başarılarından dolayı Osmanlı Devleti (13 adet) ile müttefik devletler Almanya (3 adet) ve Avusturya (3 adet) tarafından çeşitli nişan ve madalyalarla ödüllendirilmiştir.

Mustafa ALKAN

KAYNAKÇA

ALKAN, Mustafa, "Hüseyin Rauf Orbay'ın Hayatı (1880-1964)" **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C XX, S 59, Ankara-Temmuz 2004.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk**, I, II, III, MEB, İstanbul 1982.

AYBARS, Ergün, **İstiklâl Mahkemeleri -Yakın Tarihimizin Gerçekleri-**, 2. Baskı, Şefik Matbaası, İstanbul 1998.

Balkan Savaşı'na Katılan Komutanların Yaşam Öyküleri, ATASE Yayını, Ankara 2004.

BOA, BED, Dahiliye, Giden, nu: 343763.

BCA, 1923-1942; Belge: 1-11.

Hakimiyet-i Milliye, Sayı: 14 Temmuz 1922; 8 Kanunusani 1923; 18.Kasım 1924 (18 İkinci teşrin 1340; 5 Haziran 1925.

İNAM, Erberk, **Rauf Bey**, Denizcilik Matbaası, İstanbul 1965.

KANDEMİR, Feridun, **Hâtıraları ve Söyleyemedikleri ile Rauf Orbay**, Sinan Matbaası, İstanbul 1965.

KUTAY, Cemal, **Malta Sürgünleri**, İstanbul 1978.

KUTAY, Cemal, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yüzyılımızda Bir İnsanımız Hüseyin Rauf Orbay**, V, İstanbul 1992.

ORBAY, Rauf, **Cehennem Değirmi -Siyasî Hatıralarım-**, Truva, İstanbul 2004.

PARMAKSIZOĞLU, İsmet, "Hüseyin Rauf Orbay", **Türk Ansiklopedisi (TA)**, 25.

Rauf Orbay'ın Siyasî Hatıraları (1914-1945), Yay. Haz. Osman Selim Kocahanoğlu, Temel, İstanbul 2005.

TBMM Zabıt Ceridesi, XIV, (31 Teşrinievvel 1337), 220; 286; XXI: s. 357-59; Devre I, XXIV, 314-15; 335-37; 562-565; Devre: II/ II, 90; c.X, (6 Kasım 1924), 112-113; c. XXVII, 16;

TBMM Gizli Celse Zabıtları, c. III, (27 Şubat 1338/1923), İş Bankası, 711; 1042-1046, 1051, 1062; c. IV, 74-89.

Tercüman Gazetesi, 19 Temmuz 1964.

Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem (1919-1923), C. III, TBMM Vakfı Yayınları, No: 6.

ŞİMŞİR, Bilâl N., **Malta Sürgünleri**, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1985.

Yeni Gün Gazetesi, 2 Kasım 1918.

Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey Sivas Kongresi'nde

erişilmiştir